

3. Ригин А. С. Киевская религиозно-философская школа и русская парадигма / А. С. Ригин // Журнал практикующего психолога. – 2000. – Вып. 6. – С. 45-62.
4. Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения. – Том второй. Царствование императора Александра II. 1856–1864. / Министерство Народного Просвещения. – СПб. : Синодальная типография, 1876. – III, 1140 с., 11.
5. Свод Уставов и Проектов Уставов духовных семинарий 1808 – 1814, 1862, 1867, 1884 и 1896 гг. / Святейший Синод. – СПб. : Синодальная типография, 1908. – XXV, 406 с., 116.
6. Титов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні XVI – початку XIX ст. / Хв. Титов. – К. : Друк. Укр. АН, 1924. – 433 с.
7. Тихомиров П. Философия в духовной семинарии. О духовных академиях / П. Тихомиров // Духовная школа. Сборник. – М. : Печатня А. Снегирёвой, 1906. – С. 315-348.
8. Флоровский Георгий, прот. Пути русского богословия / Георгий Флоровский, прот. – К. : Христианско-благотворительная ассоциация “Путь к истине”, 1991. – 600 с.

Annotation

Mozgova Natalia. Philosophy unity of the Kyiv cleric academy in XIX century. The theme of the article is the analysis and the role of philosophy sciences in the system of high and cleric education in the Russian empire in XIX century. The author studies the main scientific and educational issues of philosophy unity of Kyiv Cleric Academy.

Key words: *philosophy unity, theological sciences, philosophy sciences, cleric-practical and cleric-academical characteristics of high cleric institute.*

*Адаменко Н. Б.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ПАТАФІЗИЧНІСТЬ ПОСТМЕТАФІЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ У КОНЦЕПЦІЯХ СУЧАСНИХ МИСЛИТЕЛІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті відстежується зародження поняття „патафізика”, його становлення у культурному і науковому дискурсі ХХ століття. Викривається зміст патафізики як парадоксальної науки про уявні рішення, її значення для формування постметафізичного мислення сучасності через прочитування концепцій теоретиків постмодернізму.

Ключові слова: *патафізика, постмодернізм, постметафізичне мислення, феномен, планетарна техніка, знак, симулякр, симуляція.*

Вступ. Становлення філософської думки мислителів другої половини ХХ століття відстежується у зміщенні онтологічної проблематики за яким можна углядіти симптоми теперішньої епохи. Говорячи про „теперішність” маємо на увазі деяку ситуацію, стан, внутрішній вигляд простору думки в якому ми знаходимося, до якого належимо, але про яке не в змозі скласти однозначного бачення. Все більш радикальним стає сам принцип сучасності, констатуючи ультрасучасність. І все частіше, кажучи про теперішність, аналітики згадують Задзеркалля Льюїса Керрола: щоби залишатися на одному й тому ж самому місці, слід поспішати, а для того, щоб рухатися вперед, треба поспішати вдвічі швидше.

Виходячи з цієї настанови, навряд чи доцільно відшукувати чиюсь відповідальність у звинуваченнях переорієнтації „вічних істин” на „актуальні становлення” – це все ж виклики часу, аніж конкретна свавільність. На цьому тлі відбувається дистанціювання від будь-яких намагань конституювання метафізичної картини світу у класичному її розумінні. Натомість показовою стає критика метафізики чи, згідно з висловлюванням французького мислителя Ж. Дельоза, „Сутності та Божественне Буття старої метафізики” [1, с. 147].

Аналіз публікацій і досліджень. У зарубіжній і вітчизняній філософській літературі наявна чимала кількість праць сучасних теоретиків і дослідників з питання проблемності самого стану сучасності. Слід вказати на такі програмні доктрини як „Стан постмодерну” Ж.-Ф. Ліотара, „Критика цинічного розуму” П. Слотердайка, „Маніфест філософії” А. Бадью та ін. Цінними у розумінні загального контексту філософії постмодерну є також історико-філософські концепції „Сучасна французька філософія” В. Декомба, „Французька філософія сьогодні” Н. Терешенко, „Філософський постмодерн” С. Лук’янець, О. Соболю, „Французька філософія другої половини ХХ ст.: дискурс із префіксом „пост-” С. Куцепал й ін. Разом з тим, значно вужче коло складають дослідження у яких наряду із загальною оцінкою постмодернізму та постмодерної філософії з’ясовуються окремі глибші аспекти сучасного теоретизування. Серед таких, феномен постметафізичного мислення аналізується А. Гаранджою, А. Дьяковим, А. Колесником, М. Можейком й ін. Основна думка цих наукових розвідок зводиться до тези, що метафізика ретроспективно осмислюється постмодерном в сенсі філософської традиції моделювання універсуму, характеризуючись такими фундаментальними презумпціями як а) презумпція об’єктивуючи у логосі єдності буття; б) презумпція єдності мислення і буття.

Звідси, постметафізичне мислення наділяється дослідниками, зокрема М. Можейком, деякими парадигмальними особливостями. По-перше, це презумпція наявності трансцендентних засад і принципів буття піддається радикальній критиці. Ідея глибинного проникнення у сутність у гносеології, глибинних основ в онтології замінюється парадигмальною презумпцією „плоскості” або „поверхневості”. „Поверхневість” – це місцеперебування смислу” [1, с. 145]. І саме єдино цим поверхневим смислом вичерпується семантика буття, позбавлена метафізичної (ноуменальної) глибини. По-друге, смисл розуміється постмодернізмом як результат довільно реалізуючих дискурсивних практик. По-третє, характерне для постмодернізму бачення реальності артикулюється так званою „постмодерністською чуттєвістю”, тобто парадигмальна орієнтація на угледіння за будь-якою предметністю принципово неподоланного хаосу, відмови від ідеї цілісності, ієрархічної структурності і гармонійної впорядкованості світу. По-четверте, говорячи словами сучасного філософа М. Фуко, постмодернізм будує модель пізнавального процесу як максимально віддаленого від постулатів класичної метафізики; висувається вимога „не думати, що світ повертає до нас своє обличчя, яке легко піддається прочитанню, і яке нам залишається всього лиш дешифрувати: світ – не спільник нашої свідомості, і не існує жодного предискурсивного провидіння, що робило б його прихильним до нас [2,

с. 79]. Таким чином, постмодерністський погляд на світ знімає саму можливість дефініції проблеми пізнання як експлікації глибинного змісту об'єкту.

Прочитуючи праці філософів-теоретиків другої половини ХХ ст., зокрема Ж. Дельоза, Ж. Бодріяра та ін., можна також неодноразово наштовхнутися на думку про те, що постмодерністська філософія осмислює себе як „патафізика”. Розкриття появи, змістів і впливів цього поняття у теоріях постметафізичного мислення і стало метою автора цієї наукової розвідки.

Основна частина. Відомо, що винахідником науки патафізики (epi meta ta phusika) є Альфред Жаррі – французький поет, прозаїк і драматург; людина, яка зуміла перетворити власне існування у свідомий і жорстокий хепенінг. Він вигадує науку патафізику про потенціальність можливого, маючи на увазі, що уявні рішення образно наповнюють контури предметів потенційними для них властивостями.

Майже усі герої А. Жаррі мають ступінь Доктора Патафізики, втім, як і сам автор. Основи цієї „великої науки” викладено у праці „Судження і діяння Доктора Фаустроля”, написаної ним у 1898 році, проте до кінця життя автора так і не надрукованої жодним виданням. Проте із західних джерел відомо, що вперше термін „патафізика” з'являється у короткій статті *Guignol* А.Жаррі у виданні *L'Écho de Paris littéraire illustré* від 28 квітня 1893 для позначення антинаукового царства поза метафізикою, що досліджує закони, що здійснюють контроль над виключеннями – спроби пояснити уявний космос. Предметом патафізики в точності та однозначності є великий Поворот, подолання метафізики, сходження по ту або по сю сторону, „наука про те, що прибавляється до метафізики – в ній самій або поза нею, – простираючись так далеко за її межі, як сама вона виходить за межі фізики” [3, с. 251].

У контексті руйнування традиційного концептуального ряду об'єкт (дещо, існуюче в реальній дійсності, тобто незалежно від свідомості) – феномен (об'єкт відчуттєвого споглядання, відчуттєво пізнаване явище) – ноумен (об'єкт інтелектуального споглядання, умосяжне явище) постмодерністська філософія осмислює себе як патафізика, як подолання метафізики, яка наглядно ґрунтується на бутті феномену. Таким є висновок Ж. Дельоза, який розглядає патафізику як пророцтво про феноменологію, а дебошира А. Жаррі предтечею Е. Гуссерля, не кажучи вже про М. Гайдеггера. Схожість поглядів останнього і А. Жаррі Ж. Дельоз вбачає у трьох аспектах: буття феномену, планетарної техніки і відшліфування мови.

Отже, перш за все цікавим постає не закон, а виключення, патологія, феномен – „феномен неможливо далі визначати як здаваність; і тим більше, не буде він визначатися у душі феноменології Гуссерля як явленість” [4, с. 126]. Для визначення феномену, А. Жаррі вдається до порівнянь, зокрема він зазначає, що годинник виявляє себе щораз круглим, коли ми звіряємо час (повсякденність), або навіть незалежно від користі, у силу одних лише вимог свідомості (повсякденна банальність), чи фасад будинку є квадратним, відповідно до констант редукації. Звідси, феномен – це годинник як нескінченна серія еліпсів або фасад як нескінченна серія трапецій: світ, сформований з одиниць, що себе показують (тоді як явленості суть не що інше, як одиницності, зведені до повсякденного, так, як вони зазвичай являються

свідомості).

Ж. Дельоз, аналізуючи науку патафізику А. Жаррі, робить висновки, що феномен – у такому вигляді – відсилає не до свідомості, а до буття, буття феномена, суть якого саме в тому, щоби себе-показувати. Таке буття феномену – „епіфеномен”, не-корисне і не-свідоме, предмет патафізики” [4, с. 127]. Таким чином, епіфеномен, це буття феномену, тоді як феномен – всього лише суще, або життя.

Не буття, а феномен є сприйняття, феномен – це сприймати або бути сприйманим, тоді як Буття – це мислити.

Уся метафізика утримується у прихованості буття або в забутті, через змішання буття і сущого. Техніка як діяльнісне панування над сущим наслідує метафізику: вона її завершує, реалізує. Уся творчість А. Жаррі, постійно жадаюча до науки і техніки, заповнена машинами і знаходиться під знаком Велосипеда, найпростішої моделі машини того часу. Саме велосипед, на думку Ж. Дельоза, постає квінтесенцією техніки: „він охоплює й підхоплює, здійснює великий поворот землі. Велосипед – це рама, на зразок „чотирьохстороннього” у Гайдеггера [4, с. 127]. У А. Жаррі, як і у М. Гайдеггера, техніка й технізована наука не задовольняються тим, що спричиняють прихованість або забуття буття: буття показує себе й у техніці, адже воно від неї відстороняється, у тому вигляді, у якому воно від неї відстороняється. Але це можна зрозуміти лише патафізично (онтологічно), а не метафізично. У обох авторів, стверджує Ж. Дельоз, техніка – це місце сутички, у якій буття то губиться в забутті, у втаємниченості, то, навпаки, там себе показує або викриває. Насправді, недостатньо протиставляти буття і його забуття, буття і його втаємниченість, оскільки те, що визначає втрату буття, є, скоріше, забуттям забуття, прихованням приховання, тоді як приховання й забуття суть спосіб, яким буття себе показує або може показувати. Сутність техніки не відноситься до техніки, стверджує М. Гайдеггер словами німецького поета Ф. Гельдерліна у статті „Питання про техніку” й „таїть у собі можливість, що те, що несе порятунок, піднімається на нашому горизонті” [5, с. 223]. Стало бути, саме завершення метафізики в техніку й уможлиблює подолання метафізики, тобто патафізику. Звідси важливість теорії науки й технічних випробувань як складової частини патафізики: планетарна техніка – це не тільки втрата буття, але й імовірність його спасіння.

Викриваючи третій аспект схожості теорій А. Жаррі та М. Гайдеггера Ж. Дельоз узагальнює, що буття показується не тільки у сущому, але і у чомусь, що виявляє його неминуче відступання; а більше чи менше, аніж буття – у чомусь, що показує його неминуче відступання. Це щось, або Річ, є Знак. У „Критиці і клініці” автором підсумовуються, що мова не має у своєму розпорядженні знаків, але здобуває їх, творячи їх, коли одна мова діє в іншій мові, щоб породити в ній третю, мова нечувана, майже що іноземна. Перша робить ін’єкцію, друга починає заїкатися, третя – рвати й метати. Тоді мова стає Знаком, поезією, і вже не можна розрізнити мову, мовлення, слово. І мова не в змозі породити усередині себе нову мову, якщо при цьому вся мова взагалі не буде, у свою чергу, підведена до якоїсь межі. Межа мови – це Річ у своїй німоті: бачення. Річ – це межа мови, як знак – мова речі.

Інший французький мислитель Ж. Бодріяр визначає патафізику як науку про симуляції і гіперсимуляції цілком визначеного, достеменного, об'єктивного. Мислитель на пізній стадії своєї творчості відчував потребу у патафізиці у деякому аналітичному контексті – у зв'язку з спробами теоретичного осмислення феномену інтегральної реальності, феномену сучасної реалізації світу, що здійснюється за допомогою всього багатоманіття наших технічних систем. „У патафізиці необхідно вбачати відразу й науку про уявлювані рішення, і міф про них. Більше того, вона сама повинна розглядатися як уявлюване рішення в цій ситуації фінального рішення, яка конститується нинішнім станом справ” [6, с. 69]. Такий поворот до патафізики відбувається, згідно Ж. Бодріяру, виключно в уяві і означає трансформацію сприйняття того, що відбувається. Мислитель застерігає від будь-яких намагань доведення необхідності патафізики, адже це б суперечило її суті: залишаючись сама собою, вона не може бути філософією чи метафізикою. Вона – це завжди і гра, і активно діюче начало.

Зустріч Ж. Бодріяра з ідеями А. Жаррі відбулася ще в той час, коли один із викладачів у ліцеї в Реймсі познайомив молоду людину з ідеями патафізики (пізніше у Реймсі виникло об'єднання інтелектуалів, що називало себе „коллежем патафізики”). Ж. Бодріяру було близько 20 років, коли ця тема захопила його повністю. Він зіставив театр жорстокості, жорстокості кривавої, дикої, неприборканої, і патафізику, що є його абсолютною протилежністю, в якій немає жодної примітивної сценічності, нічого грубого, вона царює у сфері віртуальної фантасмагорії. Тоді, у юності, патафізика була для нього деякою езотеричною сферою. Наприкінці своєї творчості, занурившись у цю інтегральну реальність, у цей особливий інтеграцізм реальності, реального і раціонального, ми живемо у світі, переконує Ж. Бодріяр, який сам того не відаючи, виявився повністю патафізичним. Таким чином, патафізика виступає „корисним засобом опису нашого захарашеного, заповненого до останнього світу” [6, с. 70].

У просторі постметафізичного мислення зникає відмінність між симуляцією і реальним. І цим самим „Зникає ціла метафізика. Немає більше дзеркала сутності й видимості, реального та його концепту” [7, с. 6]. При цьому симулякри не є надбанням сучасності, адже вони були присутніми і в попередніх епохах. Річ у тім, що для символічних суспільств були відомі лише симулякри першого порядку, симулякри природні, чи натуральні. Історичному періоду відповідають симулякри другого порядку. Тут система об'єктів конститується в індустріальний універсум. Третій порядок симулякрів, який відкриває „еру симуляції”, властивий для пост-історичного етапу розвитку культури, в яку, на думку Ж. Бодріяра, Захід вступив приблизно в середині ХХ сторіччя, а процес симуляції зайшов так далеко, що зникло саме розрізнення фантазії і реальності. Мислитель наголошує, що в минулому речі наділялися символічним значенням. Однак, тільки сьогодні, на його думку, внутрішні якості речей, їх корисність і значущість нівелювалися.

„Пост-сучасність”, на думку Ж. Бодріяра, наштовхнувшись на найсучаснішу форму нігілізму (від лат. nihil – ніщо, специфічна концепція ставлення до світу, що піддає сталі цінності запереченню і ревізії) – нігілілізм симуляції – опинилася на

порозі власної смерті, розуміється не в буквальному сенсі, а як переживання власного смислу й краси. „Світ і ми всі живими увійшли в симуляцію, у згубну, ба навіть не згубну, а індиферентну сферу відстрашування: нігілізм, і то незвичним чином, повністю реалізувався не через руйнування, а через симуляцію та відстрашування” [7, с. 223]. Сучасна культура сьогодні знаходиться у пошуку втечі від самої себе, тобто самозаперечення. І разом з тим, більше всього вона прагне самореалізації, як самогіперреалізації, прагне переходу до своєї сутності, де тепер царює тільки порожнеча.

Російський дослідник творчості Ж. Бодріяра А. Дьяков так описує даний процес: метафізика зміщується патафізикою. Коли смерть пережита, вона більше не становить загрози. Поки ми розчленовували світ за допомогою суб'єктно-об'єктної опозиції, ми нічого, крім цієї опозиції, не бачили. Коли мислення звільнилося від цієї пелени, перед ним відкриваються сяючі простори. Це не наука, тому що наука завжди залишалась мисленням предметним і методичним. Мислення патафізичне – це чистий процес, нічим не стиснений... А значить – філософія, за висновком вченого, нарешті вільна від п'ятивікового гніту раціональності.

Висновок

Таким чином, простежується тенденція зникнення з філософських текстів постмодернізму самого поняття „буття” через переконання сучасних мислителів другої половини ХХ століття у тому, що актуальна думка не може бути систематичним мисленням про що-небудь. Проте, враховуючи той факт, що філософія становиться із сформульованої ще Парменідом тотожності мислення і буття, яка протягом тисячоліть вважалася її фундаментом, постає проблемою, що тоді залишиться від філософії, якщо з неї викоринити онтологічну проблематику. Якщо у Арістотелівському значенні під метафізикою розуміється „Перша філософія” у сенсі філософії у її сутності, що тоді вважати під патафізикою у змісті дефініцій постмодерністських постметафізичних побудов. Тому, питання, що стосуються відповідності вимозі постмодерних теоретиків сучасності „мислити інакше”, залишаються відкритими.

Тому вимога постмодерних теоретиків сучасності „мислити інакше” відкриває значну кількість філософських проблем, а також питання осмислення категоріального і поняттєвого апарату сучасного дискурсу, як-от „патафізика”.

Література:

1. Делёз Ж. Логика смысла / Ж. Делёз; пер. с фр. М. : Раритет, 1998. – 480 с. – ISBN 5-88687-041-6.
2. Фуко Мишель. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / М. Фуко; пер. с франц. – М. : Касталь, 1996. – 448 с. – ISBN 5-85374-006-7.
3. Жарри Альфред. Деяния и суждения доктора Фаустролля, патафизика / Альфред Жарри; Сост. и послесл. Г. Косикова; Коммент. С. Дубина // Жарри Альфред “Убью король” и другие произведения: пьесы, романы, эссе. – М. : Б.С.Г.-ПРЕСС, 2002. – С. 244-317. – ISBN 5-93381-055-X.
4. Делёз Жиль. Критика и клиника / Жиль Делёз; пер. с франц. О. Е. Волчек и С. Л. Фокина. Послесл. и примеч. С. Л. Фокина. – СПб. : Machina, 2002. – 240 с. – ISBN 5-901410-10-6.
5. Хайдеггер М. Вопрос о технике / М. Хайдеггер; пер. с нем. // Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. – М. : Республика, 1993. – С. 221-238. – ISBN 5-250-01496-8.
6. Бодрийяр Жан. Пароли. От фрагмента к фрагменту / Жан Бодрийяр; пер. с франц. Н. Сулова. –

Екатеринбург : У-Фактория, 2006. – 199 с. (Серия “Академический бестселлер”). – ISBN 5-9709-0003-6.

7. *Бодриар Жан*. Смулякри і симуляція / Жан Бодриар; пер. З фр. В. Ховхун. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 230 с. – ISBN 966-500-189-2.

Annotation

Nadia Adamenko Pataphisiques' of postmetaphysical thought in XXth century second half thinkers conceptions. The article uncovers the origin of concept „Pataphysique”, it's formation in XXth century cultural and scientific discourse.

Meaning of pataphysique is analysis as a paradoxical science about imaginary decisions, it's significance for postmetaphysical thought forming through reading ideas of postmodern theories.

Key words: pataphysique, postmodernism, postmetaphysical thought, phenomenon, planetary technique, sign, simulacrum, simulation.

Бик Г. Б.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

САМОТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА ВЛАСТИВІСТЬ ЛЮДСЬКОЇ ЕКЗИСТЕНЦІЇ

У статті розглядається самотність як екзистенційна основа людського буття, що розглядається в феноменологічному, онтологічному та аксіологічному аспектах.

Ключові слова: екзистенція, самотність, усамітнення, відчуження, зовнішня людина, внутрішня людина, буття, володіння.

Хто не любить самотності,
той не любить свободи,
бо лише на самоті
можна бути вільним

А. Шопенгауер

Вступ. Хто така людина і в чому її сенс? Ці одвічні питання так часто можна почути з уст філософів, письменників, психологів, соціологів, політологів, істориків і просто пересічної людини. Ці питання дійсно тривожать людське серце, заставляють зупинитися і задуматися, а дійсно “хто” і “в чому”? Але на задане запитання відповіді не почуємо, бо її просто немає. Є звісно розроблені концепції, погляди тих чи інших мислителів, але єдиної відповіді немає. Людина не може купити підручник чи відкрити книгу, де все написано. Де написано хто вона, звідки взялася, і чим це все скінчиться? (не враховуючи релігійні джерела для віруючих людей). Тому пошуки смислу власного існування, унікальності та призначення в суспільстві є невід'ємною властивістю людини.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема самотності підіймалася не лише в філософській літературі, а й у художній, в творах – Джорджа Байрона, Карла Брюллова, Віктора Гюго, Ежена Делакруа, Адама Міцкевича, Федіра Достоевського,